

Marsai Viktor: A 2018-as etióp változásokról II.¹

Vezetői összefoglaló

- Bár az országban 2015 óta folynak demonstrációk, a 2018 tavaszán hatalomra kerülő új miniszterelnök, Abij Ahmed reformjainak tempója és minősége minden várakozást felülmúlt. Ugyanakkor Abij a korábbi politikai vezetés részeként magát a rendszert nem akarja lebontani, a békés átmenet híve, és azt belülről igyekszik megreformálni.
- A reformok a belpolitikai viszonyoktól kezdve a gazdaságon át a külkapcsolatokig szinte minden fontos területet érintenek, és szinte az összes szektorban pozitív változásokat hoztak – gyakran olyan témákban is (például etióp-eritreai viszonyban, az ellenzéki – gyakran terroristának bélyegzett csoportokkal – való kiegyezés tekintetében), ami még hónapokkal korábban is elképzelhetetlennek tűnt.
- Az átalakulást alapvetően három tényező veszélyezteti: a régi gárda ellenállása, az erősödő etnikai ellentétek, és a gazdaság átalakulását, illetve az életszínvonal növekedését kísérő irreálisan magas várakozások.
- Az egyelőre alapvetően békés etióp átalakulás nem csupán a tágabb térség számára bír meghatározó jelentőséggel, hanem modellértékű lehet a kontinens többi országa számára is, ahol a lakosság által egyre nehezebben viselt „örökös államfők” kormányoznak már hosszú évtizedek óta.
- Ugyanakkor a reformok esetleges kudarca és az azt követő legvalószínűbb forgatókönyv (polgárháború) az egész régiót destabilizálhatja, és milliós menekülthullámot indíthat el.
- Mindezek miatt minden szereplő – köztük Magyarország – elemi érdeke az átmenet támogatása diplomáciai és politikai eszközökkel.

Abij Ahmed 2018. márciusi megválasztása után alapvető átalakításba kezdett Etiópiában. Az új kormányfő a belpolitikától kezdve a gazdasági szférán át a külkapcsolatokig olyan reformfolyamatot indított be, amely még hónapokkal korábban is elképzelhetetlennek tűnt Afrika szarván. Az átalakulást kísérő, mind belföldön, mind külföldön megfigyelhető optimizmust azonban beárnyékolják a félelmek az esetleges visszarendeződéstől, illetve az egyre inkább elszabaduló etnikai ellentétektől, amelyekre egyelőre Abij sem talál megoldást. A két részből álló elemzés második része Abij eddigi külpolitikai tevékenységét mutatja be, és az általa vezetett átalakulás lehetőségeit és kockázatait vizsgálja.

Külpolitikai átalakulás Afrika szarván

Bár az elemzés elsősorban Etiópia belső folyamatait tárgyalja, mivel az ország hegemon szerepet játszik a tág értelemben vett Afrika szarva térségében, így nem tekinthetünk el attól, hogy röviden megvizsgáljuk, Abij megválasztása milyen alapvető változásokat hozott a régió életében. A 42 éves miniszterelnök ugyanazzal a lendülettel vágtatott bele az etióp külpolitika átalakításába, ahogyan azt a belpolitikában tette. Mindennek sarokköve az etióp-eritreai békemegállapodás volt, amely a teljes térség politikai dinamikáját megváltoztatta.

A két ország között az 1998-2000-es, 70.000 halálos áldozatot követelő határháború óta – amelyben Abij felderítő tisztként vett részt – ellenséges volt a viszony. Addisz-Abeba nem fogadta el az algériai tűzszüneti megállapodásban kijelölt határbizottság döntését a vitatott Badme városának Eritreához való tartozásáról, így a konfliktus befagyott. A határokat évtizedekre lezárták, a diplomáciai képviselők zárva maradtak, és a két ország kölcsönösen elzárta egymás elől légtérét. Esetenként

¹ Dr. Marsai Viktor a Nemzeti Köszolgálati Egyetem Nemzetközi és Európai Tanulmányok Karának adjunktusa, a Migrációkutató Intézet vezető kutatója és az SVKK külső munkatársa. Az elemzés a Bolyai+ Felsőoktatási Fiatal Oktatói, Kutatói Ösztöndíj (ÚNKP-18-4) támogatásával készült.

kisebb összecsapásokra is sor került, mint 2010-ben és 2016-ban, amelyekben összességében tucatnyi ember vesztette életét.²

Abij nagyon hamar megkezdte a közeledést Aszmarához. Már a megválasztása utáni hónapokban rendszeresen beszélt arról, hogy a két testvérnép közti megbékélés elkerülhetetlen, és hogy tovább kell lépni a múlton. Június 5-én Abij az Etióp Népi Forradalmi Demokratikus Front (EPRDF) Központi Bizottságának támogatásával – konkrétumok nélkül – bejelentette, hogy tiszteletben fogja tartani az algíri megállapodást. Minden szem Eritreára szegeződött, hiszen alapvető kérdés volt, hogy vajon a másik fél is kész-e a békés együttműködésre. Június végén Aszmara óvatos nyilatkozatban méltatta Abijt, és az ország elnöke – diktátora –, Iszajász Afeverki azt ígérte, hamarosan eritreai delegáció utazik Addisz-Abebába a részletek ügyében.³ Innentől kezdve az események nem várt mértékben gyorsultak fel: alig egy héttel később az eritreai külügyminiszter, Oszman Szaleh látogatott egy küldöttség élén Addisz-Abebába, hogy – zárt ajtók mögött – egyeztessenek az új etióp kormánnyal.⁴ Ez még akár pár héttel korábban is elképzelhetetlennek tűnt a két ellenséges ország részéről. Július elején a felek bejelentették, hogy hamarosan a legmagasabb szinten kerül majd sor találkozóra, és hogy helyreállítják a kölcsönös légiforgalmat.

Abij július 8-án hatalmas ünneplések közepette érkezett meg Aszmarába, ahol tömegek fogadták. Az utak mentén eritreai és etióp zászlók lobogtak, a közösségi média pedig tele volt bizakodó hangokkal a közelgő békét illetően.⁵ A találkozó fontos gyakorlati hozadéka volt, hogy a felek bejelentették, beszüntetik az ellenségeskedést és megkezdik a békemegállapodás előkészítését. Ezzel párhuzamosan nemzeti bizottságokat állítottak fel a gazdasági, a politikai, a biztonsági és a katonai szektorokban a vitás kérdések tisztázására, illetve az együttműködési lehetőségek feltérképezésére.⁶ Egy héttel később Iszajász viszonzta Abij látogatását. A találkozó után a felek kölcsönösen megnyitották diplomáciai képviseleteiket egymás fővárosában, és az Ethiopian Airlines is elindította rendszeres járatait a két ország között.⁷ Szeptember 11-én a szárazföldi határokat is megnyitották, szeptember 16-án pedig a felek szaúdi közvetítéssel aláírták a dzsiddai megállapodást, amelyre mint a két ország közötti békemegállapodásra hivatkoztak.⁸ A szöveg az általánosságokon túl valójában kevés konkrétumot tartalmazott: bár deklarálta, hogy elismeri az Eritreai-etióp Határbizottság döntését, azonban a legfontosabb kérdésről – nevezetesen, hogy miként is fog kinézni annak végrehajtás (például Badme etióp kiürítése) és a határ pontos demarkációja – nem nyilatkozott.⁹ Az sem volt teljesen világos, miért is van szükség egy újabb békemegállapodásra, ha a felek elismerik az algíri megállapodás érvényességét. Összességében azonban nehezen lehetne vitatni a folyamat pozitív – és történelmi – voltát.

Az etióp-eritreai megbékélés a teljes regionális stabilitásra pozitívan hatott. Egyrészt hozzájárult a külföldön – nagyrészt Eritreában székelő – etióp gerillacsoportok, illetve tagok hazatéréséhez. Ahogy az elemzés első részében láttuk, az ONLF (Ogadeni Nemzeti Felszabadítási Front) és az OLF (Oromó Felszabadítási Front) is hajlott a békére, ugyanakkor lehetőségeik a javuló kelet-afrikai kapcsolatrendszerben rohamosan szűkültek, hiszen nehezen volt elképzelhető, hogy Aszmara továbbra is megtűri őket területén. Másrészt a dzsiddai megállapodás mérsékelte az eritreai-dzsibuti határkonfliktust is: a felek – látva az általános enyhülési folyamatot – szintén szaúd-arábiai közvetítéssel kezdtek párbeszédbe.¹⁰

Abij tevékenysége, illetve az etióp-eritreai közeledés Szomália külpolitikai konszolidációjára is pozitív hatást gyakorolt. A szomáli-etióp kapcsolatokat leginkább egy mediterrán házasságként lehetett leírni: miközben

² Eritrea Says It Killed 200 Ethiopian Troops in Border Clash, [online], 2016. 06. 16. Forrás: *Bloomberg* [2018. 12. 18.]

³ Eritrea welcomes Ethiopia PM's olive branch, raising hopes of breakthrough, [online], 2018. 10. 20. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁴ Ethiopia greets Eritreans with flowers for first talks since war, [online], 2018.06.26. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁵ Ethiopia's leader arrives in Eritrea for unprecedented summit between former enemies, [online], 2018. 07. 08. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁶ Ethiopia, Eritrea to establish national committees on restoring ties, [online], 2018. 07. 09. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁷ First direct Ethiopia-Eritrea flight in 20 years takes off, [online], 2018. 07. 18. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁸ Leaders of Ethiopia, Eritrea sign accord in Saudi Arabia, [online], 2018. 09. 16. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

⁹ Full text of the Ethio-Eritrea agreement signed in Jeddah, [online], 2018. 09. 18. Forrás: *Addis Standard* [2018. 12. 18.]

¹⁰ Eritrea, Djibouti leaders hold historic meeting in Saudi Arabia, [online], 2018. 09. 18. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

a Mogadishuban székelő kormányok és elnökök tisztában voltak azzal, hogy Addisz-Abeba támogatása nélkül nem lennének képesek meggátolni a szomáli dzsihádisták szervezetét, az as-Sabáb térnyerését, rendszeresen – és nem minden alap nélkül¹¹ – vádolták meg Etiópiát a szomáli belügyekbe való túlzott beavatkozással, legyen szó akár katonai fellépésről vagy az elnökválasztás folyamatáról. A 2017-ben megválasztott szomáli elnök, Mohamed Abdullahi Mohamed „Farmadzsó” többek között erős nacionalista retorikája miatt is nyerte el az államfői pozíciót, és korántsem ápolta kiegyensúlyozott viszonyt Abij elődjével, Hailémariámmal. 2018. június 16-i mogadishui látogatásán azonban Abij teljesen más hangnemet ütött meg, mint elődjei: a két ország és nép közti testvériségről, az együttműködés fontosságáról és a közös építkezésről beszélt.¹² Az is fontos szimbolikus gesztusnak számított, hogy nem Farmadzsónak kellett Addisz-Abeba látogatnia, mint egy vazallusnak, hanem Abij maga kelt útra szomszédjához.

Még talán ennél is fontos gesztusnak számított a szomálik felé, hogy 2018 novemberében letartóztatták Gebregziabher Alemszeged ezredest. „Gebre” a Szomáliába 2006-ban bevonuló etióp erők parancsnoka volt, és a neve számos szomáli szemében összeforrott az etióp erők által elkövetett atrocitásokkal (lakónegyedek bombázása, kivégzések stb.). Az ezredes ráadásul a katonai karrier után a regionális nemzetközi szervezet, a Kormányközi Fejlesztési Hatóság (IGAD) tanácsadójaként működött szomáli témában, ami ellen Mogadishu többször is tiltakozott. Az, hogy Gebrét először tanácsadói posztjáról mozdították el, majd az Etiópia Szomália Régiójában – tehát nem a 2006-os intervenció során elkövetett – emberi és humanitárius jogi túlkapásaiért letartóztatták, sokat segített a két ország kapcsolatainak javításában.¹³

Szomália számára az eritreai viszony is kiemelt jelentőséggel bírt. Aszmara a 2000-es években az „ellen-ségem ellensége a barátom” elv alapján fegyverszállítmányokkal segítette az as-Sabábot a központi kormányzat elleni küzdelemben, míg utóbbit Addisz-Abeba intervenciós erőkkel támogatta. Emiatt Aszmara ellen ENSZ fegyverembargót vezettek be. Hosszas egyeztetés után aztán 2018 novemberében háromoldalú szomáli-etióp-eritreai találkozóra került sor Abij, Iszajász és Farmadzsó között Etiópiában.¹⁴ A felek megállapodtak az együttműködésben, egymás szuverenitásának tiszteletben tartásában és a regionális stabilitás megerősítésében. Egyúttal ígéretet tettek arra, hogy erőfeszítéseket tesznek az Aszmarával szembeni fegyverembargó felfüggesztésére. Részben ennek eredményeképpen alig egy héttel a találkozó után, november 14-én az ENSZ Biztonsági Tanácsa valóban megszüntette az Eritreával szembeni szankciókat.¹⁵

Az, hogy Afrika szarván pár hónap alatt radikális külpolitikai átalakulásnak lehettünk a tanúi, számos magyarázatot és elméletet szült: sokak számára nem tűnt kielégítő magyarázatnak Abij személyisége és elkötelezettsége a reformok iránt, és másban vélték felfedezni az események fő mozgatórugóját. Ezen nézet táplálásában szerepet játszott az a tény, hogy az arab államok az utóbbi években jelentősen növelték aktivitásukat a régióban mind politikai, mind gazdasági, mind katonai értelemben, ami szintén jelentősen formálta a térség viszonyait.¹⁶ Egyes kommentátorok Abij fellépését is ebbe a folyamatba illesztették, nevezetesen egy olyan kontextusba, melynek értelmében az arab államoknak – különösen Szaúd-Arábiának és az Egyesült Arab Emírségeknek –, illetve a mögöttük álló Egyesült Államoknak meghatározó szerepe volt a miniszterelnök felemelkedésében. Ezen narratíva értelmében például az Eritreával való megbékélésre is azért kerülhetett sor ilyen gyorsan, és épp

¹¹ Interjú EU-diplomatákkal Nairobiban, 2017. február.

¹² [Ethiopia -- PM Abiy Ahmed addresses Somali people in Mogadishu during his state visit to Somalia](#), [online], 2018. 06. 16. Forrás: *Youtube* [2018. 12. 18.]

¹³ [Ethiopia arrests notorious army colonel over suspicion of war crimes](#), [online], 2018. 11. 16. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

¹⁴ [Ethiopia, Eritrea, Somalia summit: Integration, united voice, security tops agenda](#), [online], 2018. 11. 12. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 18.]

¹⁵ [U.N. Lifts Sanctions on Eritrea, but Keeps Somalia Arms Embargo](#), [online], 2018. 11. 14. Forrás: *New York Times* [2018. 12. 18.]

¹⁶ Lásd erről többek között: ABDI, Rashid: [A Dangerous Gulf in the Horn: How the Inter-Arab Crisis is Fuelling Regional Tensions](#), [online], 2017. 08. 03. Forrás: *International Crisis Group* [2018. 12. 19.]; [The United Arab Emirates in the Horn of Africa](#), [online], 2018. 11. 06. Forrás: *International Crisis Group* [2018. 12. 19.]; KANTACK, Jacquelyn Meyer: [The Gulf Contest for the Horn of Africa](#), [online], 2017. 09. 26. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

szaúdi közvetítéssel, mert az arab államok nyomást gyakoroltak régi-új szövetségesükre, Aszmarára.¹⁷ Saját geopolitikai pozícióik és érdekeik érvényesítésén túl pedig az arab államok és az Egyesült Államok azért is folynak bele ilyen mélyen a térség ügyeibe, mert az új vezetővel igyekeznek csökkenteni Kína megnövekedett befolyását a térség hegemon államában.¹⁸ A jelen tanulmány szerzője túlságosan leegyszerűsítőnek tartja ezt a nézőpontot, különösen, mert egyrészt az etióp gazdaságban rejlő lehetőségek mindegyik szereplő befektetéseit elbírják, másrészt, mert az összes érintett szereplő számára kulcskérdés az ország stabilitása. Ugyanakkor tény, hogy a térség erővonalainak szövésére gyakran minimális rálátásunk sincs. Összességében mégis elmondható, hogy a téma szempontjából leginkább érintett szereplők – vagyis Afrika szarvának lakossága – szempontjából, bárki is vesz részt a lapok osztásában, a jelenlegi változások egyértelműen a fejlődés, a növekvő gazdasági integráció és a stabilitás irányába hatnak

A kockázatok és kihívások

Bármilyen pozitívan is értékeljük egy folyamatot, minden változásnak vannak vesztesei. Ugyanakkor olyan strukturális tényezőkkel is szembe kell nézni, amelyek túlmutatnak az egyéni politikai tehetségen és jóakaraton. Az elemzés első részében röviden bemutattuk azokat az okokat, amelyek miatt 2015-re elindultak a tiltakozások. Ezek között láttunk olyanokat is – mint a népesedési folyamatok vagy a közszolgák képzettsége –, amelyekre nincs egyszerű megoldás. A továbbiakban azokat a tényezőket vesszük górcső alá, amelyek komoly kihívást jelentenek az elinduló etióp reformok számára, és részben túlmutatva Abij lehetőségein alááshatják a most elinduló átalakulást.

A régi gárda

Természetesen nem mindenki nézte kitörő lelkesedéssel a változásokat, és sokan tartottak attól, hogy a régi gárda képviselői fellépnek a reformok ellen. Ennek első jele a 2018. június 23-i merényletkísérlet volt. Abij Addisz-Abeában nagy tömeg előtt, neonzöld pólóban tartott beszédet. Miután elhagyta az emelvényt, egy rendőrségi autó közelített a pódiumhoz, amelyből a kilépő támadó kézigránát hajított az emelvény felé, majd a furgon elhajtott. A robbanás 17 méterre történt a pódiumtól. Két ember meghalt, több mint 150-en megsebesültek. Abij percekkel a merényletkísérlet után már rádióüzenetben ítélte el a támadást, az egységre, a megbékélésre és a szeretetre szólítva fel híveit, majd meglátogatta a kórházba szállított sebesülteket.

A merényletkísérlet számos részlete a mai napig tisztázatlan, annál is inkább, mert a támadó rendőrautót felgyújtották, így az esetleges bizonyítékok megsemmisültek. A támadás után kilenc rendőrtisztet letartóztattak, és azonnali hatállyal felfüggesztették az addisz-abebei rendőrség helyettes parancsnokát, Girma Kasszát.¹⁹ A későbbi vizsgálatok alapján a merénylettel az OLF tagjait vádolták meg, akik a hivatalos álláspont szerint „azt akarták demonstrálni, hogy Abij nem az oromók képviselője.”²⁰ Sokakat azonban nem győzött meg a hivatalos vizsgálat, és inkább a TPLF-et (Tigráj Népének Felszabadítási Frontja) vélték az akció háttérében.²¹

A következő erőpróba 2018 augusztusában került sor az ország Szomália Régiójában. Előbbi és Orómia Régió határzónájában már 2017 óta folytak az etnikai jellegű összecsapások, amelybe a vádak szerint a regionális államok biztonsági erői – Szomália esetében a hírhedt Liju (Különleges) rendőrség – is aktívan részt vettek. Az alacsony intenzitású fegyveres konfliktusban több száz ember vesztette életét és százezrek kényszerültek otthonuk elhagyására. Az erőszak Abij megválasztásával sem csökkent, sőt új lendületet vett. Többen is azon a

¹⁷ Eritrea fontos szerepet kapott a Jemenben folyó, Szaúd-Arábia vezette koalíciós katonai műveletekben, mivel az arab államok mind az ország kikötőit, mind légi bázisait használják.

¹⁸ CUNNINGHAM, Finian: *Ethiopia in Turmoil of US, Saudi-Backed Coup, Not 'Reforms'*, [online], 2018. 08. 20. Forrás: *Strategic-culture.org* [2018.12.19.]

¹⁹ *Ethiopia Names New Police Chief for Capital After Blast at Rally*, [online], 2018. 06. 27. Forrás: *Hiiiraan* [2018. 12. 12.]

²⁰ *Ethiopia charges five with terrorism over grenade attack at PM's rally*, [online], 2018. 09. 29. Forrás: *Hiiiraan* [2018. 12. 12.]

²¹ Interjú egy etióp PhD-hallgatóval, Makalé, 2018. október.

véleményen voltak, hogy a konfliktust a régi gárda képviselői szítják annak érdekében, hogy bizonyítsák az új miniszterelnök cselekvőképtelenségét. Ez annál is inkább tűnt valószínűnek, mert Szomália Régió elnöke, Abdi Omár Illáj kiváló kapcsolatokat ápolt a TPLF-fel, és brutális hatalomgyakorlásával szemben – amely a Liju hatalmán nyugodott – számos kritika fogalmazódott meg bel- és külföldön egyaránt. Egy demokratikus átmenetben nehezen volt elképzelhető, hogy egy olyan vezető, aki etnikai tisztogatásokat hajtott végre és hatalma megerősítését a saját klánján belüli ellenzék likvidálásával kezdte, sokáig meg tudja őrizni pozícióját.²² Július során Abij bejelentette, hogy szövetségi erőket fog telepíteni a konfliktuszónákba.²³

Az első szövetségi csapatok augusztus 4-én érkeztek meg Szomália Régióba, és az események gyorsan eszkalálódtak. 6-án Illáj lemondott (mint később kiderült, valójában letartóztatták), és a térség nagyobb városai-ban kormányellenes demonstrációk kezdődtek, amelyek gyakran etióp- és keresztényellenes vetületet kaptak: a tüntetők ortodox templomokat gyújtottak fel és több papot megöltek.²⁴ Az összecsapások átterjedtek Dzsibutira is, és augusztus közepére már 2,8 millió belső menekült volt Etiópiában, ami 1,2 millióval volt több a januári adatokhoz képest.²⁵ Augusztus végén azonban megválasztották Szomália Régió új elnökét, a korábbi emberi jogi aktivistát és Illáj fő kritikusát, Musztafa Omárt, ami a helyzet konszolidálódásához vezetett.²⁶ Abij és a demokratikus ellenzék tehát megerősödve került ki az erőpróbából.

A következő válságra október 10-én került sor. Itt sem világos, hogy pontosan mi is húzódott meg az események hátterében. Ami tényszerűen megállapítható, hogy a különleges erők mintegy 200 katonája vonult ön-hatalmúlag az elnöki palotába. Egyes híradások szerint csupán fizetésemelést akartak kicsikarni a miniszterelnökből, de – több más forrás mellett²⁷ – később maga Abij is puccskísérletről beszélt, illetve a miniszterelnök szerint a palotába érkező katonák meg akarták őt ölni. Mindenesetre az események meglepő fordulatot vettek, amikor a miniszterelnök személyesen fogadta a bevonuló demonstrálókat, és hamarosan együtt fotózkodott velük. A szívélyes légkör azonban nem tartott sokáig: december közepén egy katonai bíróság 66 résztvevőt ítelt 5 és 14 év közti börtönbüntetésre „a katonai erkölcs megsértése” miatt.²⁸

Azt, hogy a TPLF és a régi gárda más képviselői még nem nyugodtak teljesen bele vereségükbe, más, a felszín alatt parázsló folyamatok is jelzik. A párt egyik magasrangú tagja, Teklebirihan Weldearegaj tábornok, aki a 2018-as reformokig az egyik etióp titkosszolgálatot vezette, például arról beszélt egy interjúban, hogy a tavasz óta tartó reformok nem illeszkednek az EPRDF eredeti víziójába: az ország vezetését ellenséges erők vették át, akik még nem tapasztalták meg, milyen keményen képes harcolni a TPLF, ha az országnak szüksége van rá.²⁹

Azt, hogy ezek nem üres szavak, jelzi, hogy a TPLF – a kiszorítására tett látványos kísérletek ellenére – továbbra is jelentős befolyással bír a biztonsági apparátusban. Nyílt titok, hogy Tigráj Államban a TPLF komoly katonai erővel és fegyverkészletekkel rendelkezik.³⁰ Az ország eleve a határokon átnyúló fegyvercsempészet egyik elosztópontja, így ezek a feltételezések nem a valóságtól elrugaszkodottak, annál is inkább, hiszen a TPLF gerillaszervezetként kezdte pályafutását. 2018. október végén például egy közlekedési baleset következtében kiderült, hogy a Szudánból Tigráj felé tartó tartályautó nem üzemanyagot, hanem 97 AK-47-est és közel 1300 pisztolyt szállított.³¹

²² Interjú egy Szomália Régióból elmenekült somáli kutatóval, Nairobi, 2017. január; interjú egy Szomália Régióban működő NGO vezetőjével, Addisz-Abeba, 2018. április; 2018. november.

²³ [Ethiopian PM to deploy Federal military and police forces to conflict regions in Ethiopia](#), [online], 2018. 07. 17. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

²⁴ [Ethiopian army takes over Somali region security](#), [online], 2018. 08. 09. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

²⁵ [The conflict between Somali and Oromo displaces 2.8 Million](#), [online], 2018. 08. 18. Forrás: *Radioshabelle* [2018. 12. 19.]

²⁶ [ESDP elects new regional President in Somali region of Ethiopia](#), [online], 2018. 08. 22. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

²⁷ Interjú egy etióp PhD-hallgatóval, Budapest, 2018. december; interjú egy etióp professzorral, Budapest, 2018. november.

²⁸ [Ethiopia jails soldiers who marched on PM palace to up to 14 years](#), [online], 2018. 12. 16. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

²⁹ አነጋጋሪ የሆነው የቀድሞው የኢገሳ ዳይሬክተር የሜ/ጀነራል ተክለብርሃን ቃለመልልስ, [online], 2018. 07. 03. Forrás: *Shegmentimesmagazine* [2018. 12. 28.]

³⁰ Interjúk Makaléban, 2018. október.

³¹ [Traffic accident leads to mass illicit arms seizure in northern Ethiopia](#), [online], 2018. 10. 29. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

Mint említettük, az új vezetés tisztában van a kihívással, és szisztematikusan folyik a régi gárda képviselőinek kiszorítása mind a politikai életből, mind a biztonságai szervek éléről.³² Ennek leglátványosabb elemét eddig a 2018. novemberi események jelentették, amikor a csúcsvezetői „önkéntes” nyugdíjba vonulások helyett nyílt letartóztatásokra került sor, ami a biztonsági apparátus, illetve az addig érinthetetlen katonai konglomerátum, a METEC vezetésének mintegy 70 tagját érintette. A vádak emberi jogi jogsértések, illetve korrupció voltak: a legfőbb ügyész nyilatkozata szerint a METEC, amely államként működött az államban, 1,8 milliárd dollárnyi kifizetéssel nem tudott elszámolni.³³ Ha eddig bárkinek lettek volna kételyei Abij szándékait illetően, a novemberi fellépés napnál is világosabban jelezte, hogy az EPRDF-en belül nem csupán kozmetikai ráncfelvarrás, hanem alapvető átalakulás folyik.

Az etnikai konfliktusok

Az etióp reformokra és Abij törekvéseire talán még a régi gárda képviselőinél is nagyobb veszélyt jelentenek az etnikai összecsapások. Előbbiekre ugyanis legalább látható valamiféle ellenszer (lásd a letartóztatásokat és a lakossági támogatást), utóbbi azonban nehezen megregulázható folyamat. Egyre többen vélekednek úgy, hogy az etnikai föderalizmus, amely az 1990-es években épp az ország és 80-nál több etnikai csoportjának egybetartását célozta meg, a 2000-es évekre – nem függetlenül attól, hogy a rendszert nyilvánvaló hatalomtechnikai manipulációkra is felhasználták – kifulladásra került. Különösen a 2005-ös választások után – szembesülve azzal, hogy nincs tér érdemi politikai versengésre – sokan fordultak a helyi politikai aréna felé, amelyben az etnikai hovatartozás jelentette a fő identitásképző erőt. Ezt pedig leginkább a többi népcsoporttal szemben lehetett megfogalmazni egy olyan rendszerben, amely maga is a politika etnicizálásának talaján állt. A dolgot súlyosbította, hogy az 1994-es alkotmány ráadásul az etnikai csoportokat magához a területhez is kötötte. Ez súlyos távlati következményekkel járt, mivel a lakosság jelentős része nomád életformát folytatott, illetve a határok korábban sosem voltak élesen kijelölve. A modern közigazgatási rendszer mind a politikai, mind a gazdasági erőforrásokat az új, területileg élesen elhatárolt egységekhez és népcsoportjaihoz rendelte, ami évszázados együttműködések, törekeny együttélési mechanizmusokat és konfliktuskezelési módszereket ázott alá. Az oromó–szomáli összecsapásokat tradicionálisan a klánok vénjeinek kellett megoldaniuk: de nem világos, hogy hogyan lehetne ezt a modern közigazgatás keretei között alkalmazni, amikor a két népcsoport zöme más-más adminisztráció alatt éli mindennapjait? Ez jól megmutatkozott a 2017 óta folyó összecsapások során, amikor mindkét regionális állam – Orómia és Szomália is – inkább szította, semmint mérsékelte a feszültséget. A cél ugyanis az volt, hogy a vitatott határszakaszokon a felek etnikailag homogén területeket hozzanak létre, ami igazolja az értékes földekre vonatkozó igényeiket.³⁴

Mindez három szempontból rendkívül problémás folyamat. Egyrészt, mert az események nem – vagy csak alig – kapcsolódnak a szövetségi szintű politikai eseményekhez – vagyis mindegy, hogy Abij vagy más irányítja az országot, és hogy milyen lépéseket tesz a konszolidáció felé. Bár az új miniszterelnök rendkívül népszerű, nem tudja elkerülni, hogy sokan *oromó* elnökként tekintsenek rá. És bár Abij folyton az egységről, az együttműködésről és a szeretetről beszél, az etióp lakosság zömének mindennapjaiban a reformok egyelőre kevés kézzel fogható változást hoztak: az ország közigazgatása – és részben gazdasága – továbbra is az EPRDF hárommillió – nem épp a megbízhatóságáról és hatékonyságáról híres – közszolgájának kezében van. Ráadásul a TPLF bukását a legtöbb helyi szereplő arra igyekszik kihasználni, hogy saját híveit – és etnikumát – juttassa pozícióba. Abij lecserélheti a régi gárda felsővezetőit, de ahhoz, hogy a 100 milliós országban helyi szinten is érdemi változásokat tudjon felmutatni, legjobb esetben is évek kellenek. A miniszterelnök nem lehet ott minden voredásban és kebelében, így az ottani szereplők a saját igényeik szerint irányíthatják a folyamatokat. Ennek

³² Amid EPRDF Reshuffle, Sebhat Nega, a TPLF Founder, Retires from Think Tank, [online], 2018. 05. 15. Forrás: *Ethiopia Observer* [2018. 12. 19.]

³³ Ethiopia: Dozens of top security officials arrested, [online], 2018. 11. 13. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

³⁴ Lásd erről: TAKERE, Bekere: Conflict Dynamics Between the Oromo and the Somali (kézirat, megjelenés alatt).

eredménye, hogy az egyértelműen pozitív *szövetségi szintű* politikai folyamatokat és lépéseket, *helyi szinten* inkább kontraproduktív, a partikuláris érdekeket figyelembe vevő és etnikai konfliktusokkal terhelt lépések kísérik, és hogy a két szint között egyelőre nagyon kevés kapcsolatot látunk.

A második kihívás, hogy átalakult az etnikai összecsapások dinamikája. Korábban az ország néhány nagy népcsoportja (például az oromó vagy a szomáli) fordult egymás ellen, és a konfliktusok általában regionális államok között jelentkeztek. Az elmúlt két évben azonban egyre inkább elaprózódott a küzdelem, és egyrészt az egyes regionális államokon belül is felerősödtek a konfliktusok (lásd a Déli Nemzetek, Népek és Nemzetiségek Állam összecsapásait),³⁵ másrészt olyan területekre is kiterjedtek, ahol korábban azok nem – vagy csak alig – fordultak elő (lásd Benisangul-Gumuz Régiót).³⁶ Mindez meglehetősen nehezen kezelhetővé teszi a válságot egy olyan országban, ahol például a parlamenti helyek száma is az adott népcsoport méretétől függ, így a kisebb népcsoportok hatalomérvényesítő képessége természetesen gyenge.

Végül, de nem utolsó sorban meg kell említenünk a harmadik elemet, a szeparatizmus kérdését. Ahogy említettük, az etióp alkotmány elvileg az elszakadás jogát is garantálja az etnikai csoportok számára. Több olyan tendencia is megfigyelhető, amely azt mutatja, hogy az egyes entitások és népek úgy gondolják, megérett a helyzet a függetlenségre és az ország dezintegrációjára. Ezt az a történelmi tapasztalat is táplálja, amely szerint a jelenlegi etióp határok II. Menelik császár 19. század végi hódításainak eredményei, és a Magasföld, illetve az azt körülvevő perifériák népei korábban e keretek nélkül, kisebb államalakulatok fennhatósága alatt is kiválóan elboldogultak.³⁷ Nem véletlen, hogy 2018 decemberéig különféle formában négy népcsoport is jelezte függetlenségi igényét, illetve azt, hogy népszavazást szeretne tartani a kérdésben.³⁸

Csakhogy mindezzel kapcsolatban megfontolandó egy etióp professzor véleménye, aki felhívja rá a figyelmet, hogy téves Etiópia esetében „balkanizációt” emlegetni. Jugoszlávia ugyanis komoly történelmi, kulturális és gazdasági előzményekkel rendelkező országokra bomlott fel az 1990-es években, amelyek többségében működő entitásnak bizonyultak. Etiópia esetében azonban erről szó sincs: ezek a területeken nem rendelkeznek azokkal az alapfeltételekkel, amelyekre a függetlenséghez szükségük lenne. Így az etnikai identitás további erősítése esetén Etiópiára nem balkanizáció, hanem a Szomáliához hasonló teljes államkudarc és dezintegráció várhat.³⁹

A kitörési lehetőség – a gazdaság

Abij Ahmed és az ország számára a gazdaság állapota egyszerre jelenti a legnagyobb kitörési lehetőséget, illetve a legnagyobb kockázatot. Az etióp tömegek ugyanis a demokratizálódás mellett még egy dolgot várnak: jobb életkörülményeket és több pénzt. Mint láttuk, az elmúlt évtized során az etióp gazdaság elképesztő tempóban fejlődött. Ez még akkor is így van, ha egyesek megkérdőjelezzik az adatok hitelességét, illetve rámutatnak a nagyarányú külföldi segélyezésre, hiszen ezeket az ellenérveket szinte az összes fejlődő országgal szemben fel lehetne hozni. Mindezek ellenére tény, hogy az etióp lakosság egyre magasabb életszínvonalat szeretne magának. Ezt nehezíti a fiatalok tömegei által jelentett kihívás, akik sok esetben már közép- és felsőfokú iskolai végzettséggel is nehezen tudnak elhelyezkedni a munkaerőpiacon. Ezen a területen is óriásiak – gyakran irracionálisan magasak – a várakozások Abijjal szemben. Úgy tűnik ugyanis – és ez talán nem meglepő –, hogy könnyebb félreállítani néhány öreg kádert, mint alapvető és hatékony reformokat véghez vinni egy zárt, a fejlesztő állam elvét követő gazdaságban. Ráadásul mindezt nagyon gyorsan – amíg tart a demokratikus változásokat övező lelkesedés és lendület – kellene megvalósítani. Az etióp reformok – és Abij – hosszú távú túlélése

³⁵ [Commentary: Sidama-Wolayta conflict: a pristine myth turning into reality? Hoola Halaleho](#), [online], 2018. 11. 19. Forrás: *Addis Standard* [2018. 12. 19.]

³⁶ [Clashes kill 20, displace thousands in western Ethiopia](#), [online], 2018. 10. 01. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

³⁷ A történelmi előzményeket lásd MARCUS 2002.

³⁸ A colourful revolution. Democracy in Africa. *Economist*, 2018. 12. 08., 32-33.

³⁹ 5th Pécs Africa Conference, 2018. május 24. Abbay (USA): Ethiopia's Bumpy Road to Democracy című előadás.

azon fog múlni, hogy a lakosság azon része, amely épp nem az etnikai ellenségeskedéssel van elfoglalva, elég türelmes lesz-e ahhoz, hogy kivárja a gazdasági nyitás eredményeit – már amennyiben azok realizálódnak.

Etiópia ezen a téren egyértelműen rá van utalva a külső szereplők befektetéseire. Optimizmusra ad okot, hogy az ország eddigi teljesítménye, a hatalmas méretek és a tőke hiányában eddig kiaknázatlan szektorok (például a mezőgazdaság modernizációja vagy a bányászat) felfuttatása óriási profittal kecsegtetnek, és megfelelő menedzsment mellett – amelyről az EPRDF-nek komoly tapasztalatai vannak – nem csupán a befektetők, de Etiópia és lakossága javát is szolgálhatják. Nem véletlen, hogy Abij egyik első intézkedései között szerepelt a meglehetősen zárt piacok további nyitása a külső szereplők felé. Ennek leglátványosabb eleme a miniszterelnök 2018. júniusi bejelentése volt, amelynek értelmében megkezdődött az addig teljes egészében állami kézben levő Ethiopian Airlines, a mobilszolgáltató Ethio Telecom, illetve a szállítványozással foglalkozó Ethiopian Shipping & Logistics Services Enterprise kisebbségi tulajdonának előkészítése kül- és belföldi befektetők számára.⁴⁰ Szintén június közepén az Egyesült Arab Emírségek hárommilliárd dollár értékű támogatást, illetve befektetést ajánlott fel Addisz-Abebanak. Ennek a részeként 1 milliárd dollárnyi valutát helyeztek el az Etióp Központi Bankban, hogy ezzel fedezzék az ország importját és mérsékeljék az óriási valutahiányt.⁴¹ Ezzel párhuzamosan az Emírségek további projektek mellett kötelezte el magát a térség infrastruktúrájának fejlesztésében egy, az eritreai Asszab kikötőjét és Addisz-Abebat összekötő kőolajvezeték megépítésére.⁴² Tovább folytatódtak a kínai infrastrukturális projektek, a Világbank pedig 600 millió dolláros hitelkerettel, illetve további 600 millió dolláros egyszeri és vissza nem térítendő segéllyel segítette a reformokat.⁴³ Mindez jól demonstrálta, hogy milyen széleskörű nemzetközi védőháló igyekszik biztosítani az Abijhez kötődő reformok gazdasági sikerét.

A nagy kérdés persze az, ebből mit és mikor fog érezni a lakosság, mert az eredmények beérése legjobb esetben is éveket vehet igénybe. Addig is maradnak a politikai reformok, a hitelesség és a változás lendülete, optimizmusa. Csak bízhatunk benne, hogy ez elegendő lesz az etióp tömegek számára.

Következtetések

Az Etiópiában jelenleg zajló változásokat sokan hasonlítják az 1980-as években a Szovjetunióban lezajló politikai és gazdasági átalakuláshoz, amely a szocialista tömb felbomlását és a hidegháború végét eredményezte.⁴⁴ Bár Etiópiát nehezen lehetne Afrika Szovjetuniójának tekinteni, a reformok kimenetele az egész kontinens számára meghatározó jelentőséggel bír majd. Abij külpolitikai lépéseinél láttuk, hogy a miniszterelnök alig fél év alatt miként alakította át gyökeresen Afrika szarvának geopolitikai viszonyait, lerakva az együttműködés és a mélyebb politikai és gazdasági integráció alapjait a sokak által „bukott régióknak” tekintett térség számára. Ráadásul mindezt úgy, hogy évtizedes sérelmeket, frusztrációkat és sebeket sikerült áthidalnia a térség legritkább valutája, a bizalom segítségével. Közben nem téveszthetjük szem elől a narratíva mögött meghúzódó nagyon is nyilvánvaló önös érdekeket, Abij érdemei akkor is elévülhetetlenek. Ugyanakkor ebben rejlik az etióp átmenet nagy bizonytalansága is: vajon képes lehet-e az új vezetés tartós fejlődési pályára állítani egy 100 millió országot? Mi történik, ha a kezdeti bizalmi tőke elfogy a lakosság részéről, és a türelem és optimizmus helyett az etnikai identitás délibábja és a hamis nosztalgia lesz úrrá a lakosság érzésein? Vajon elfogadja-e a régi gárda, hogy nincs visszaút a 2015/2018 előtti Etiópiába, vagy a reformlendület kifulladására után a TPLF ismét megpróbál az etnikai föderalizmus élére állni – akár fegyveres erővel is?

Mindez fontos üzenet lesz Afrika többi kormányzata – különösen az „örökös elnökök” –, illetve népe számára is. Ha a különféle hibrid rezsimekben élők azt látják, hogy a békés átmenet jólétet és prosperitást hoz Etiópia számára, az őket is további erőfeszítésre készítheti a demokratizálódás felé, és egyben vezetőiket is

⁴⁰ [Ethiopia to Open Up Telecoms, Airline to Foreign Investors](#), [online], 2018. 06. 05. Forrás: *Bloomberg* [2018. 12. 19.]

⁴¹ [UAE to give Ethiopia \\$3 billion in aid and investments](#), [online], 2018. 06. 16. Forrás: *Reuters* [2018. 12. 19.]

⁴² [UAE to build oil pipeline between Eritrea and Ethiopia](#), [online], 2018. 08. 10. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

⁴³ [Ethiopia nets \\$1.2 bn loans, grants from World Bank](#), [online], 2018. 10. 31. Forrás: *Africanews* [2018. 12. 19.]

⁴⁴ [Ethiopia's perestroika sends waves of change across Africa and the Mideast](#), [online], 2018. 11. 17. Forrás: *Hiiraan* [2018. 12. 19.]

meggyőzheti arról, hogy érdemes arcvesztés nélkül utat engedni a reformoknak. Ugyanakkor Abij kudarca komoly visszatartó erővel bírhat, ami lassíthatja a kontinens politikai fejlődését.

Akárhogy is alakulnak a dolgok, Európa – és benne Magyarország – számára a sikeres etióp modernizációnak nincs alternatívája. A szellem már kiszabadult a palackból: egy esetleges visszarendeződés nehezen képzelhető el elhúzódó fegyveres konfrontáció nélkül, amelynek katasztrofális következményei nem csupán a régiót, de – migráció formájában – Európát is könnyen elérnék. Ugyanez igaz arra az esetre is, ha a különféle etnikai csoportok közti ellentéteket nem sikerül megszelídíteni. Ne legyenek illúzióink: egy esetleges újabb etióp összeomlás milliós menekülthullámot fog elindítani, és ennek jelentős része a már létező európai diaszpórák felé veszi majd az irányt.⁴⁵

Amint azt a korábbiakban bemutattuk, a siker egyik kulcsa a gazdaság további modernizációja, új munkahelyek létrehozása, amihez elengedhetetlen a külső szereplők támogatása. A teljes mellszélességű diplomáciai kiálláson túl Európa és hazánk számára ez az a terep, ahol lehetőségeinkhez mérten segítenünk kell az Afrika szarván kibontakozó reformokat. A már futó programok – mint a Stipendium Hungaricum Ösztöndíjak az etióp egyetemisták számára – mindenképp biztató kezdetet jelentenek, de messze nem elégségesek, és bővíteni kell a támogatások körét. Ebben kulcskérdés a civil szervezetek megnyerése is: más afrikai országokkal szemben egyelőre nem találunk magyar NGO-t Kelet-Afrika kulcsállamában. Ugyanebből a szempontból lenne fontos, hogy az olyan, viszonylag friss kormányzati kezdeményezések, mint a Hungary Helps program, vagy az üldözött keresztények megsegítéséért felelős államtitkárság is felfedezzék maguknak az országot, és ezek a szervezetek a Külgazdasági és Külügyminisztériummal közösen felépített, integrált magyar stratégia keretében lépjenek fel Etiópiában.⁴⁶

⁴⁵ Lásd minderről: MARSÁI Viktor: [Etiópia és a migráció](#), [online], 2018. 10. 16. Forrás: *Migrációkutató Intézet* [2018. 12. 20.]

⁴⁶ A szerző köszönetet szeretne mondani Kaleab Sigatu Tadesse PhD-hallgatónak az amhara nyelvű források lefordításához nyújtott segítségéért.

Stratégiai Védelmi Kutatóközpont

ELEMZÉSEK 2019/2

2019. január 25.

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóközpont munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont

Szerkesztés és tördelés:
Csiki Varga Tamás, Tálás Péter

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2012– : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Marsai Viktor, 2019

© NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, 2019